

Část třetí

Řízení v prvním stupni

Hlava první

Průběh řízení

Místní příslušnost

§ 84

Úplné znění § 84 – v tomto znění od 1. 1. 2001 – poslední změna zákonem č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

K řízení je příslušný obecný soud účastníka, proti němuž návrh směřuje (žalovaného), není-li stanoveno jinak.

Komentář k § 84
Komentátor: Mottl

Občanský soudní řád upravuje v ustanovení § 7 *pravomoc* soudů v občanském soudním řízení podle druhů sporů a jiných právní věcí, které zákonodárce svěřil soudům k projednávání a rozhodování. Tím se ohraničuje a vymezuje (byť i s odkazem na další zákony – viz § 7 odst. 3) penzum případů, které soudy řeší v občanském soudním řízení. Toto penzum dále zákon rozděluje pro řízení v prvním stupni do působnosti jednotlivých článků soudní soustavy (zejména mezi okresní a krajské soudy) vymezením jejich *věcné příslušnosti*, a to stanovením obecné příslušnosti okresních soudů a z ní stanovených výjimek, kdy je pro řízení v prvním stupni dána věcná příslušnost krajských soudů nebo výjimečně Nejvyššího soudu. Přesná a podrobná úprava příslušnosti je mj. vyjádřením základního práva na zákonného soudce. K tomu srov. bohatou judikaturu *Ústavního soudu*, např. jeho *nález* ze dne 17. 12. 1998, *sp. zn. III. ÚS 200/98*.

Zásadně jsou tedy k řízení v prvním stupni příslušné okresní soudy (viz § 9 odst. 1), až na výjimky stanovené v § 9 odst. 2, 3 a v § 9a, kdy jsou v prvním stupni příslušné k řízení krajské soudy, popřípadě Nejvyšší soud tam, kde mu to světuje zvláštní zákon (k podrobnostem viz komentář k § 9). Takto jsou mezi jednotlivé soudy rozděleny veškeré případy (spory a jiné právní věci) pro řízení v prvním stupni, čímž se vyjadřuje na základě kritéria jejich předmětu řízení, na kterém článku soudní soustavy (okresním či krajským) začíná řízení v prvním stupni.

Vzhledem k tomu, že zákonem č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, je zřízeno celkem 86 okresních soudů a 8 krajských soudů (viz § 8 a následující a související přílohy zákona, na něž uvedená ustanovení odkazují), používá se jako další kritérium pro rozdělení případů v rámci jejich věcné příslušnosti mezi jednotlivé články soudní soustavy (soudy téhož stupně) *kritérium územní působnosti* soudů, které pak nachází vyjádření v *místní příslušnosti* okresních či krajských soudů pro řízení v prvním stupni.

Zjednodušeně lze vyslovit, že ustanovení o místní příslušnosti soudů představují klíč k rozdělení sporů a jiných právních věcí mezi věcně příslušné soudy téhož stupně tam, kde píchází pojmově do úvahy více soudů téhož stupně věcně příslušných pro řízení v prvním stupni.

Ustanovení § 84–89a týkající se místní příslušnosti soudů pro řízení v prvním stupni provádějí podrobněji ustanovení § 11 odst. 1, podle něhož se řízení koná u toho soudu, který je věcně a místně příslušný, a to stanovením kritérií, podle nichž se určuje *příslušnost soudu pro konkrétní řízení* v prvním stupni. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že právní úprava místní příslušnosti obsažená v ustanoveních § 84–89a se týká pouze řízení sporných v prvním stupni, podřazovaných pod část třetí občanského soudního řádu, zejména řízení o splnění povinnosti, řízení o určení existence práva či právního poměru, jakož i řízení upravená v dalších zvláštních předpisech, které odkazují pořadu práva v občanském soudním řízení určitý spor či právní věc – k tomu viz komentář k ustanovení § 80.

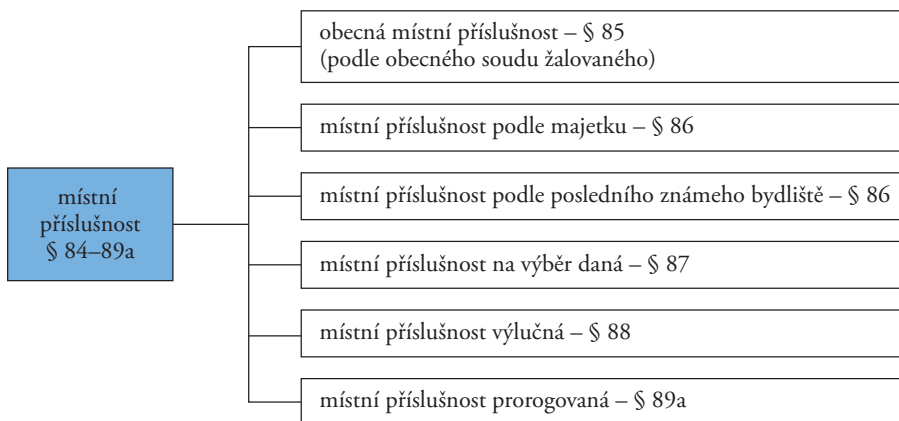
Nicméně právní úprava místní příslušnosti u těchto řízení není v § 84–89a komplexní, neboť zejména předběžná řízení (zahrnutá do části druhé občanského soudního řádu) i řízení o opravných prostředcích či řízení o výkon rozhodnutí a exekuci mají vlastní speciální úpravu věcně a místní příslušnosti soudů, do jejichž působnosti jsou výše uvedené agendy svěřeny. Samostatnou úpravu místní příslušnosti mají navíc nově rovněž tzv. zvláštní řízení soudní, jejichž právní úprava byla vtělena do zákona o zvláštních řízeních soudních s účinností od 1. 1. 2014.

Stanoví-li zákon v ustanovení § 84 jako obecné pravidlo určení místní příslušnosti, že k řízení je příslušný *obecný soud účastníka, proti němuž návrh směřuje (žalovaného)*, není-li stanoveno jinak, pak je nutno uvést, že tento způsob určení místní příslušnosti soudu se pojmově uplatní pouze u *kontradiktorních, sporných* řízení.

Nesporná řízení – respektive zvláštní řízení soudní – mají stanovenou *zvláštní místní příslušnost* v zákoně o zvláštních řízeních soudních. V nesporných řízeních nemají účastníci postavení kontradiktorních stran, pravidlo obecného soudu žalovaného nelze použít, naopak veřejný zájem v nich shledávaný opodstatňuje jiné kritérium určení místní příslušnosti, které lépe zajistí naplnění účelu těchto řízení. Proto stojí úprava místní příslušnosti v zákoně o zvláštních řízeních soudních na konstrukci zvláštní (výlučné) místní příslušnosti pro jednotlivé typy řízení a zbytkové obecné místní příslušnosti obecného soudu osoby, v jejímž zájmu se řízení koná, v těch případech, pro které zákon zvláštní příslušnost nezakládá (srov. komentář k ustanovením § 4 z. ř. s. – upravující místní příslušnost obecného soudu a dále komentář k ustanovením § 34, 44, 50, 54, 59, 65, 66, 86, 94, 98, 289, 303, 316, 323, 332, 342, 349, 359, 373, 383, 400, 417, 428, 445, 453, 467, 479, 498, 500 a 511 – upravujícím speciální místní příslušnost pro jednotlivá vyjmenovaná zvláštní řízení soudní).

Vrátíme-li se ke *sporným řízením*, občanský soudní řád používá kritérium určení místní příslušnosti obecného soudu žalovaného jakožto pravidlo obecné ke stanovení místní příslušnosti, přičemž toto pravidlo se neuplatní tam, kde zákon stanoví zvláštní (výlučnou) místní příslušnost soudu na základě jiného kritéria (§ 88), případně tam, kde žalobce využije možnost volby soudu tam, kde zákon dává místní příslušnost na výběr (§ 87) vedle obecného soudu žalovaného. Lze tedy shrnout, že přednost má vždy *výlučná* místní příslušnost soudu (§ 88) před příslušností *na výběr danou* (§ 87) či *sjednanou (prorogovanou)* místní příslušností (§ 89a) a všechny mají přednost před příslušností *obecnou* – příslušností obecného soudu žalovaného (§ 85).

Graf č. 1: Zjednodušené schéma místní příslušnosti soudu.

To, který soud je obecným soudem žalovaného, upravuje § 85, a to zvláště pro fyzické osoby – nepodnikatele, fyzické osoby – podnikatele, právnické osoby, insolvenční správce při výkonu funkce, stát – Českou republiku, obce a vyšší územně samosprávné celky (viz komentář k uvedenému ustanovení). Společně pro určení obecného soudu pro všechny tyto osoby je to, že jde o soud v místě, kde se tyto osoby žijí, zdržují, nalézají; jde o soud umístěný v „jejich“ prostředí. Pravidlo o určení místní příslušnosti obecným soudem žalovaného reflektuje starou zásadu, že každý má být žalován u „svého“ soudu, tj. v místě, kde je doma, v místě, v němž nemůže žalobce svým výběrem využít výhody znalosti místního prostředí, které nemůže ovlivnit (samozřejmě až na zákonem upravené výjimky příslušnosti na výběr dané – viz § 87). Tento model historicky osvědčuje menší potenciál případného zneužití práva na soudní ochranu, a to i při vědomí, že žalobce – jehož právo bylo porušeno – musí cestovat k soudu toho, kdo jeho právo porušil. Opačný model, kdy by žalobce žaloval u „svého“ soudu, ve svém prostředí, s sebou nese riziko zneužívání znalosti místního prostředí v neprospěch žalovaného, který si ani nemůže vybrat, zda bude žalován.

Je-li místně příslušných *několik soudů*, např. proto, že v řízení vystupuje více žalovaných, kteří mají různé obecné soudy, zakotvuje ustanovení § 11 odst. 2, že se řízení může konat u *kteřéhokoliv* z nich. V tom případě je místně příslušný soud, k němuž žalobce podá žalobu, je-li zachována místní příslušnost alespoň u jednoho z žalovaných.

Speciální úpravu věcné a na ni navazující místní příslušnosti obsahuje občanský soudní řád i pro předběžná řízení zahrnutá do části druhé občanského soudního řádu (tj. *smírčí řízení dle § 67–69, řízení o nařízení předběžného opatření před zahájením řízení dle § 74–77a, řízení o zajištění důkazu dle § 78, 78a a řízení o zajištění předmětu důkazního prostředku ve věcech týkajících se práv z duševního vlastnictví dle § 78b–78g*). Tato právní úprava je vtělena vždy přímo do jednotlivých ustanovení upravujících předběžná řízení – byť se tak mnohdy děje odkazem na pravidla stanovení věcné a místní příslušnosti pro řízení o věci samé, k nimž se předběžná řízení vztahují. Takto je příslušnost soudu upravena:

- ke smírčímu řízení v § 67 odst. 1 tak, že věcně a místně příslušný je kterýkoliv soud, který by byl věcně příslušný k rozhodování věci samé, s tím, že byl-li by věcně příslušný krajský soud, může provést smírčí řízení a schválení smíru i kterýkoliv okresní soud,
- k řízení o předběžném opatření v § 74 odst. 3 tak, že příslušný je soud, který je příslušný k řízení o věci, nestanoví-li zákon jinak,
- k zajištění důkazu v § 78 odst. 2 tak, že příslušný je soud, který by byl příslušný k řízení o věci, nebo soud, v jehož obvodu je ohrožený důkazní prostředek,
- k zajištění předmětu důkazního prostředku ve věcech týkajících se práv z duševního vlastnictví v § 78c odst. 1 tak, že příslušný je krajský soud, v jehož obvodu je zajišťovaný předmět důkazního prostředku.

K podrobnostem opět srov. komentář k citovaným ustanovením.

Stejně tak i právní regulace věcné a místní příslušnosti odvolacích soudů v odvolacím řízení (nazývaná též *funkční příslušnost* odvolacích soudů), obsahuje samostatnou speciální úpravu. Ta navíc není vůbec výslovně obsažena v občanském soudním řádu (ani v hlavě první části čtvrté týkající se odvolacího řízení), nýbrž byla nesytematicky zařazena přímo do zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, a to v ustanovení § 29 písm. a), podle něhož krajské soudy rozhodují v případech stanovených zákonem o řízení před soudy jako soudy druhého stupně ve věcech, v nichž rozhodovaly v prvním stupni okresní soudy, které patří do jejich obvodu.

Právní úprava věcné a místní příslušnosti soudů v *řízení o žalobě pro zmatečnost* a v *řízení o žalobě na obnovu řízení* je upravena zvláště v ustanovení § 235a odst. 1, podle něhož žalobu projedná a rozhodne o ní soud, který o věci rozhodoval v prvním stupni. Žalobu pro zmatečnost podanou z důvodů uvedených v § 229 odst. 3 a 4 však projedná a rozhodne o ní soud, jehož rozhodnutí bylo napadeno; to neplatí ve věcech, v nichž je k řízení v prvním stupni příslušný krajský soud (§ 9 odst. 2).

Právní úprava působnosti Nejvyššího soudu v dovolacím řízení plyne ze zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, a to z ustanovení § 14 odst. 1.

Příslušnost soudu v *řízení o výkon rozhodnutí* je zakotvena v ustanovení § 252 tak, že není-li stanoveno jinak, je příslušný k nařízení a provedení výkonu rozhodnutí, k činnosti soudu před nařízením výkonu rozhodnutí a k prohlášení o majetku obecný soud povinného. Nemá-li povinný obecný soud nebo jeho obecný soud není v České republice, je k nařízení a provedení výkonu rozhodnutí příslušný soud, v jehož obvodu povinný má majetek; jde-li o výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky, je příslušný obecný soud banky nebo jiného dlužníka povinného, popřípadě soud, v jehož obvodu má zahraniční dlužník povinného umístěn v České republice svůj závod nebo organizační složku svého závodu. Namísto obecného soudu povinného je k nařízení a provedení výkonu rozhodnutí a k činnosti soudu před nařízením výkonu rozhodnutí příslušný soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností své bydliště, jde-li o výkon rozhodnutí pro vymožení výživného nezletilého dítěte. Namísto obecného soudu povinného a soudu uvedeného v odstavci 3 je k nařízení a provedení výkonu rozhodnutí příslušný soud, v jehož obvodu je závod (část závodu), jde-li o výkon rozhodnutí prodejem závodu (jeho částí); v jehož obvodu je nemovitá věc, týká-li se výkon rozhodnutí nemovité věci, není-li dána příslušnost podle písmena a).

Výjimkou z příslušnosti určené pravidlem obecného soudu žalovaného podle ustanovení § 84 jsou rovněž ty případy, kde další zákony (kromě již zmíněného zákona o zvláštních řízeních soudních např. zákon o veřejných rejstřících, exekuční řád, soudní řád správní, atd.) výslovně upravují určitý druh řízení samostatně a místní (a mnohdy i věcnou) příslušnost odlišně. Jedná se zpravidla o řízení, která se subsidiárně podřazují občanskému soudnímu řádu, který tak představuje obecnou procesní úpravu ve vztahu k té zvláštní, vtělené do speciálních zákonů upravujících tato zvláště upravená soudní řízení. Takto je např. příslušný k *řízení ve věcech zápisů do veřejných rejstříků* krajský soud, v jehož obvodu je obecný soud osoby, již se zápis ve veřejném rejstříku týká, ledaže tento nebo jiný zákon stanoví jinak (k tomu srov. § 75 odst. 1 zákona č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících).

Věcná a místní příslušnost soudu k *exekučnímu řízení* dle zák. č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekučního řádu), je upravena v ustanovení § 45 citovaného zákona tak, že věcně příslušným exekučním soudem je okresní soud, místně příslušným exekučním soudem je soud, v jehož obvodu má povinný, je-li fyzickou osobou, místo svého trvalého pobytu, popř. místo pobytu na území České republiky podle druhu pobytu. Je-li povinný právnickou osobou, je místně příslušným soud, v jehož obvodu má povinný sídlo. Nemá-li povinný v České republice místo trvalého pobytu nebo místo pobytu podle věty první, nebo nemá-li povinný, který je právnickou osobou, sídlo v České republice, je místně příslušným soud, v jehož obvodu má povinný majetek; má-li majetek v obvodu více soudů, je příslušným soud, kterému byla jako prvnímu doručena žádost exekutora o udělení pověření. Je-li podle odstavce 2 místně příslušných několik soudů, je místně příslušným ten soud, jehož název je první v abecedním, případně číselném pořadí.

Pro *řízení ve věcech správního soudnictví* upravuje věcnou i místní příslušnost soudní řád správní (který rovněž umožňuje subsidiární užití občanského soudního řádu – viz § 64 s. ř. s.) v ustanovení § 7 s. ř. s. tak, že nestanoví-li tento nebo zvláštní zákon jinak, je k řízení věcně příslušný krajský soud a místně příslušný je soud, v jehož obvodu je sídlo správního orgánu, který ve věci vydal rozhodnutí v prvním stupni nebo jinak zasáhl do práv toho, kdo se u soudu domáhá ochrany. Má-li tento správní orgán sídlo mimo obvod své působnosti, platí, že má sídlo v obvodu své působnosti. Ve věcech důchodového pojištění, úrazového pojištění a dávek podle zvláštních předpisů vyplácených spolu s důchody a ve věcech zaměstnanosti, ochrany zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, dávek státní sociální podpory, dávek pro osoby se zdravotním postižením, průkazu osoby se zdravotním postižením, příspěvku na péči a dávek pomoci v hmotné nouzi je k řízení příslušný krajský soud, v jehož obvodu má navrhovatel bydliště nebo sídlo, popřípadě, v jehož obvodu se zdržuje.